

Neznámý dopis Antonína Dvořáka Richardu von Pergerovi

Jarmila Tauerová

Dopis Antonína Dvořáka ze dne 12. října 1897 v Praze adresovaný Richardu von Pergerovi zakoupilo Národní muzeum – České muzeum hudby za finančního přispění Ministerstva kultury na aukci autografů pořádané 22. března 2006 antikvariátem J. A. Stargardt v Berlíně.¹

Tento dosud neznámý skladatelův dopis rakouskému dirigentovi a uměleckému řediteli vídeňské Gesellschaft der Musikfreunde R. von Pergerovi² představuje prozatím jediný doklad vzájemného kontaktu obou umělců. Vztahuje se k přípravám prvního provedení Dvořákova oratoria Svatá Ludmila op. 71 (v němčině) ve Vídni 14. listopadu 1897 a zároveň je svědectvím skladatelových zásahů do díla – škrťů v souvislosti s jeho paralelně chystaným uvedením v Praze o čtrnáct dní později.³

Jedná se o odpověď Antonína Dvořáka na nedochovaný či dosud neznámý dopis Richarda von Pergera, který skladatele kontaktoval kvůli uvažovaným zásahům do díla. Jak vyplývá z obsahu dopisu, kromě informací o přípravách vídeňské premiéry žádal autora také o svolení s vypuštěním některých čísel.

Skladatel ve své odpovědi z 12. října 1897 děkuje dirigentovi za vynaloženou námahu a starosti s nastudováním. V zásadě dává Pergerovi ve věci škrťů „volnou ruku“ a souhlasí s jeho úmyslem omezit celkovou délku trvání oratoria na dvě hodiny.

Zkrácení díla zhruba o hodinu, navrhované dirigentem, odpovídalo i Dvořákově představě o podobě Svaté Ludmily v současně připravovaném pražském uvedení. Jak v do-

1) Rukopis perem, německy – kurentem, dvojlíst 173 x 110 mm, popsány 4 strany; uložen v NM-ČMH 4 (Muzeum Antonína Dvořáka, dále MAD), č. př. 3/2006.

2) Vídeňský rodák Richard von Perger (1853–1911), žák J. Brahmsa, byl činný nejen jako dirigent, ale též jako pedagog a skladatel (mj. Koncert pro klavír a orchestr c moll, několik komorních skladeb a dvě díla jevištní). Od r. 1890 byl pět let ředitelem konzervatoře v Rotterdamu, po návratu do Vídně se stal uměleckým ředitelem Gesellschaft der Musikfreunde. V letech 1895–1900 byl z titulu své funkce odpovědný za všechny abonentní koncerty, jejich program i angažované sólisty. Jeho pozůstalost je rozptýlená. Viz též HOY (geb. Perger), Brigitte: *Richard von Perger (1853-1911). Ein Leben für die Musik. Im Schatten von Johannes Brahms*, [Dissertationsarbeit], Geisteswissenschaftliche Fakultät der Universität Wien, Oktober 1997.

3) Po úmrtí J. Brahmsa na jaře r. 1897 se Gesellschaft der Musikfreunde zaměřila na provádění velkých duchovních skladeb. Uvedení Svaté Ludmily zahajovalo sezonu 1897–1898. Praha v r. 1897 slyšela Svatou Ludmilu opět po deseti letech, a to 28. listopadu. Jediné provedení, pořádané Výpomocným spolkem členů sboru a orchestru Národního divadla, řídil za přítomnosti skladatele Mořic Anger.

Richard von Perger

Fotografie / Photograph,
nedatováno / undated
Gesellschaft der Musikfreunde Wien

připouští. Současně žádá, aby dirigent upřesnil plánované vynechání čísel z prvních dvou částí oratoria. Třetí díl patrně mýl Dvořák ponechat až na rozsáhlé *vide* v závěrečném sboru beze změny. Byl s ním, jak píše, až na závěr „srozuměn“. Tento škrť slíbil upřesnit v následujícím dopise, další vzájemná korespondence, a tedy ani ohlášený škrť, však nejsou známé.

V závěru dopisu Richardu von Pergerovi přislíbil Antonín Dvořák svou účast při provedení Svaté Ludmily ve Vídni a tento slib také splnil. Oratorium bylo přijato s velkými ovacemi a skladatel byl po každém díle publikem nadšeně vyvoláván. Vídeňská kritika reagovala na provedení dvěma články. V obsáhlém fejetonu, publikovaném tři dny po koncertě, se Eduard Hanslick zabýval nejen provedením tohoto Dvořákova díla, ale zamýšlel se také nad klady a úskalími kompozice Svaté Ludmily včetně nutnosti krácení a jejím

pise skladatel dále píše, rozhodl se po mnohých úvahách a neuspokojivých pokusech zkrátit pro tuto příležitost klavírní výtah o sto stran, tj. téměř o jednu třetinu.⁴

Následuje podrobný výčet konkrétních škrťů jednotlivých čísel v I. a II. dílu, včetně některých detailnějších zásahů upřesněných notovými příklady.⁵ Tato část textu má na rozdíl od předchozích dvou stran podobu lapidárních technických pokynů, jejichž smysl je plně srozumitelný až ve spojení s partiturou. Dvořák zde upozorňuje nejen na škrty, ale zmiňuje i části, které by měly být naopak zachovány – „neškrtat“ (díl II., č. 22, 24).

Ačkoliv byl Dvořák v té době již světově proslulým skladatelem, dopis je formulován velmi zdvořile („dovoluji si navrhnout“) a je z něho patrné, jak pisateli na výsledné podobě díla záleželo. Pergerem tři konkrétně navržené škrty, jeden v II. dílu (č. 25) a dva ve III. (č. 36 a č. 38), samozřejmě

4) DVOŘÁK, Antonín: *Svatá Ludmila op. 71*, klavírní výtah, 1. vyd., Novello, Ewer and Co., London 1887 (číslo plotny neuvedeno). Výtisk, do něhož Dvořák zanesl zmiňované velké zásahy, se s největší pravděpodobností nedochoval. Exemplář evidovaný v ČMH-MAD pod signaturou S 226/964 nepochází ze skladatelova majetku. V Archivu Národního divadla se nachází 7 výtisků klavírního výtahu prvního vydání Svaté Ludmily, škrty a zápisy v žádném z nich však zřejmě neodpovídají pražskému provedení v listopadu 1897. Je zde uložen také jeden exemplář prvního vydání partitury, který obsahuje několik vrstev škrťů a různých zápisků. Bez jejich podrobné analýzy žádné závěry o proměnách díla při různých konkrétních provedeních nelze dělat. Dvořákem zmiňovaný klavírní výtah se nenalézá ani mezi tištěnými hudebninami v majetku rodiny, které jsou deponovány ve vile Rusalka (viz NIUBŮ, Marc: *Orientační soupis knižních a notových materiálů v horním pokoji ve vile „Rusalice“ na Vysoké u Příbramě*, nepublikováno, Praha 2004, ČMH-MAD K 3563/08).

5) Vynechání sborů č. 5 (*Tříhlav, který patří trojí tváři*) a č. 9 (*Vždy boží s námi jsou*) z I. dílu provedl Dvořák už v létě 1895, viz ŠOUREK, Otakar: *Život a dílo Antonína Dvořáka*, 4 sv., 3. [sv. 1, 2] a 2. [sv. 3, 4] vyd., Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, Praha 1954–1957. Citováno ze sv. 2, s. 256 (dále OŠ 2/256 atd.). O tom, že Ludmilu „pořádně zkrátí“, napsal i Alois Göblov z Vysoké 2. 9. 1895 (viz *Antonín Dvořák. Korespondence a dokumenty*, red. Milan Kuna, 10 sv., Editio Supraphon, Praha 1987–2004, citováno ze sv. 3, s. 417 – dále ADKD 3/417 atd.).

místě v kontextu oratorní tvorby.⁶ Důvody, respektive nutnost krácení charakterizoval a blíže rozebral Robert Hirschfeld, který rovněž zaznamenal i přibližnou délku koncertu – asi dvě a půl hodiny. I on se kromě hodnocení zmínil o vývoji a problematice oratoria. Opodstatněnost krácení viděl v rozdílu mezi posluchačem období baroka a současnosti: “Wir besitzen eben die Naität der Alten nicht mehr und wollen auf einem Sitz zu schnell Wissende werden. Darum also wird gekürzt, und das erhöht die Wirkung.”⁷

Také český tisk zaznamenal v nedatované zprávě uvedení Svaté Ludmily ve Vídni, i když situaci viděl poněkud odlišněji: „Skladatel dílo své pro Vídeň zkrátil, jelikož zdejší ‘uměnilovné’ obecenstvo nemá té trpělivosti, aby vyslechlo, zvláště o polednách – skladbu několikahodinovou.“⁸

Pokud vezmeme v úvahu Dvořákovy vyjádření o délce trvání světové premiéry, tj. tři a půl hodiny včetně přestávk,⁹ pak nelze vyloučit, že Pergerovy zásahy ve Vídni mohly být i méně razantní než Dvořákovy v Praze. Lze tak soudit nejen z Dvořákovy souhlasu s Pergerovým návrhem na dvouhodinové trvání díla, ale i ze skladatelova údajného zkrácení klavírního výtahu o sto stran. Všechny Dvořákovy škrty nejsou známy.¹⁰

Proces hledání optimální podoby Svaté Ludmily započal Antonín Dvořák již krátce po její světové premiéře v anglickém Leedsu (15. října 1886), tj. v souvislosti s londýnskou premiérou (29. října t. r.) a pokračoval zřejmě i při prvním uvedení díla v Čechách, 25. února 1887 v Národním divadle v Praze.¹¹ Také při české premiéře i následujících pěti reprízách bylo už oratorium provedeno ve zkrácené verzi, která trvala zhruba dvě a půl hodiny.¹² Zásahy se týkaly především sborových čísel z I. a II. dílu. Na základě kritiky Dvořák některé škrty otevřel, jiné naopak udělal, respektive více zkrátil I. díl.¹³

6) H[ANSLICK], Ed[uard]: *Feuilleton. Die heilige Ludmila*, Neue Freie Presse, Morgenblatt, Nr. 11938, Wien, Mittwoch, 17. 11. 1897, s. 1–3. Problémy neviděl pouze v rozsahu díla: podle jeho názoru jsou obsaženy primárně v samotném námětu, následně i v celkové koncepci a dramaturgii oratoria. Věta „Zu viel für Wien!“ – „Příliš mnoho pro Vídeň!“ (překlad Jarmila Tauerová), svádějící při vytržení z kontextu k dezinterpretaci, se vztahuje k plné délce Svaté Ludmily. Jako její celkový rozsah uvádí pisatel bez udání zdroje dokonce 3,5 až 4 hodiny!

7) „My už zkrátka nejsme tak naivní jako ti staří a chceme vědět všechno naráz. Proto je nutno krátit, což zvyšuje účinek“ (překlad Jarmila Tauerová), viz HIRSCHFELD, Robert: *Die heilige Ludmila*, Neue Musikalische Presse, Nr. 47, 21. 11. 1897, s. 2. Délku provedení vymezil autor slovy: „Dem Werke wurde aber eine Stunde seiner Länge genommen“ – „Dílo bylo ale zkráceno o hodinu“ (překlad Jarmila Tauerová).

8) Rubrika *Různé zprávy*, Dalibor XX/1897, č. 3–5, s. 34. Pisatelova interpretace vyznívá jako ironická výtka vůči vídeňskému publiku, kvůli němuž musel skladatel dílo účelově zkrátit. Je docela možné, že autor zprávy neznal ohlasy vídeňského tisku a ani si nezjistil, jak to ve skutečnosti bylo. Stejně tak neopodstatněná je jeho připomínka k době konání koncertu – nedělní polední koncerty nebyly v té době ničím mimořádným.

9) První provedení Svaté Ludmily v Leedsu 15. 10. 1886 trvalo včetně přestávk tři a půl hodiny (podle skladatelova svědectví zachyceného v několika dopisech: V. J. Novotnému ještě v den premiéry, A. Rusovi a J. Zubatému o tři dny později – viz ADKD 2/184, ADKD 2/186 a ADKD 2/188). Délku přestávky odhaduji na 20–30 minut. Další minuty nutno připočíst na potlesk mezi díly a na závěr, případně na krátká přerušení mezi jednotlivými čísly. Z tohoto spekulativního odhadu vyplývá, že čistá délka trvání oratoria byla zřejmě i v případě premiéry kratší než tři hodiny.

10) Viz poznámka č. 4.

11) I přes počáteční nadšení převážil u kritiky posléze negativní postoj jak k libretu a jeho překladu, tak i k délce oratoria. Nutnost krácení zmiňuje ostatně Dvořák již v dopise J. Zubatému z 18. 10. – viz ADKD 2/188. Podrobněji o reakci kritiky a krácení díla viz SLAVÍKOVÁ, Jitka: *Dvořák a Anglie aneb Země, které mnoho dlužím*, Paseka, Praha – Litomyšl 1994, s. 113 ad. Londýnské provedení trvalo po škrtech bez přestávky 2 hodiny 20 minut, zdroj pisatelka neuvádí.

12) OŠ 2/255.

13) OŠ 2/255. Čtyři provedení řídil skladatel, dvě Mořic Anger.

Další etapu zásahů mohlo představovat provedení Svaté Ludmily za Dvořákova řízení v Olomouci 18. a 19. dubna 1896.¹⁴ Výrazné krácení provedl v této souvislosti však už v létě 1895 ve Vysoké, o čemž informoval také přítele Aloise Göbla.¹⁵ Bylo inspirováno květnovým provedením Lisztova oratoria Svatá Alžběta v Národním divadle a Dvořákovou představou o možné scénické verzi díla.¹⁶

Svědectví o tom, že se v Praze 28. listopadu 1897 jednalo opravdu o výrazné zkrácení oratoria, je obsaženo v emocionálně laděné reakci Karla Knittla: „Škoda, že objemné, bohatstvím hudebních krás a jadrným slohem oplývající dílo nemohlo být provedeno celé a že nutno bylo činiti zkratky, které mnohé vzácné číslo nemálo poškodily. Nejhůře vedlo se v tomto ohledu čísílům sborovým... Mějme za to, že lépe by bylo provésti jeden díl takového díla celý, než z každého dílu skrovnou jeho část.“¹⁷

Dvořákovy zásahy do oratoria uvedené v dopise z 12. října 1897 cituje podrobně, ale ne vždy přesně, novodobé vydání partitury oratoria Svatá Ludmila z roku 1964, Supplemento III, prostřední sloupec.¹⁸ Autoři vydavatelské zprávy k tomuto dodatku, František Bartoš a Antonín Čubr, v soupise pramenů uvádějí, že měli k dispozici fotokopii tohoto skladatelova dopisu R. von Pergerovi z majetku Muzea A. Dvořáka.¹⁹

Zmíněná fotokopie je v muzeu však již řadu let neověstná, což dokládají také oba inventáře fondu A. Dvořák z poloviny 80. let 20. století, evidující i některé důležité kopie notových a nenotových rukopisů.²⁰ Obsah dopisu neznal zřejmě ani Otakar Šourek, a proto ve své monografii uvádí, že ve Vídni i v Praze zazněla Svatá Ludmila ve stejné, Dvořákem zkrácené verzi, kritizované Karlem Knittlem.²¹

Nově získaný originál dosud neznámého Dvořákova dopisu Richardu von Pergerovi z 12. října 1897 tedy umožňuje tento názor upřesnit: ve Vídni zaznělo dílo se zásahy R. von Pergera, který částečně přejal škrty navržené skladatelem. Pražské uvedení oratoria však s tímto zněním zcela totožné nebylo. Zatímco o Pergerových zásadách informuje dopis pouze částečně, Dvořákovy škrty, i když ne úplně všechny, zachycuje poměrně přesně. Nelze vyloučit, že pražské provedení Svaté Ludmily v Rudolfinu dne 28. listopadu 1897 představuje Dvořákovo nejradikálnější zkrácení tohoto díla.²²

Dopis dokumentuje proměny skladby v průběhu různých provádní a je významným

14) V případě provedení Svaté Ludmily v Olomouci 21. a 22. 4. 1888 a v Kroměříži 25. a 26. 4. 1891 nejsou žádné aktuální zásahy do díla zaznamenány. Obě provedení řídil autor.

15) ADKD 3/417.

16) Scénické provedení Svaté Ludmily se uskutečnilo až 30. 10. 1901. Zásahy dramaturgického charakteru provedl V. J. Novotný, několik potřebných taktů hudby zkomponoval Dvořák 11. 8. téhož roku ve Vysoké. Do r. 1904 bylo oratorium pod označením duchovní opera provedeno na jevišti celkem sedmkrát.

17) KNITTL, Karel: *Dvořákovo oratorium Svatá Ludmila*, Dalibor 20, 1897, č. 6, 7, s. 43–44.

18) DVOŘÁK, Antonín: *Svatá Ludmila op. 71*, kritické vydání podle skladatelova rukopisu, Státní hudební vydavatelství, Praha 1964, s. 712–713.

19) Tamtéž, s. 756.

20) ČECHOVÁ, Olga – FOJTÍKOVÁ, Jana: *Antonín Dvořák (inventář fondu S 76)*, Národní muzeum – Muzeum české hudby, Praha 1981. SLAVÍKOVÁ, Jitka – VANIŠOVÁ, Dagmar: *Antonín Dvořák (inventář fondu S 226)*, Národní muzeum – Muzeum české hudby, Praha 1986.

21) OŠ 4/38.

22) V případě dalšího koncertního provedení díla, tj. 3. dubna 1904 za řízení Oskara Nedbala, nejsou žádné aktuální zásahy ze strany autora doloženy. Skladatel již od konce předchozího roku žil ve znamení příprav na premiéru své poslední opery *Armida*. Provedení Ludmily, které bylo rovněž zkrácené, se ze zdravotních důvodů ani nezúčastnil.

přínosem pro badatele, zabývající se problematikou geneze, interpretace a recepce tvorby Antonína Dvořáka. Znamená cenné obohacení sbírkového fondu Národního muzea – Českého muzea hudby – Muzea Antonína Dvořáka.²³

Diplomatický přepis předkládaného dopisu respektuje text i Dvořákův dynamický rukopis; všechny zásahy jsou uvedeny v hranatých závorkách (špatně čitelné slovo, nezřetelné místo, chybějící písmeno, odkazy na citované notové příklady).²⁴

Marie Sittová

představitelka kněžny Ludmily
v 1. pražském provedení Dvořákova oratoria /
who sang the part of Princess Ludmila
in the first Prague performance
of Dvořák's oratorio (1887)
Fotografie v neurčeném kostýmu /
Photograph in an underdetermined costume
Ateliér Winter, Praha / Prague,
nedatováno / undated
NM-ČMH 1, F 5351

23) Za pomoc s přepisem a překladem dopisu děkuji PhDr. Mileně Běličové a PhDr. Milanu Pospíšilovi, CSc., za podnětné rady a připomínky PhDr. Janu Dehnerovi. Obrazová dokumentace pochází z archivu Gesellschaft der Musikfreunde a byla publikována s laskavým souhlasem instituce. Dík náleží také řediteli archivu Prof. Dr. Otto Bibovi, který mi poskytl nejen tyto dokumenty, ale rovněž kopii části disertace Mag. Brigitte Hoy.

24) Také následující překlad do češtiny usiluje o maximální věrnost Dvořákovu německému originálu. Notové příklady ze Svaté Ludmily na třetí straně dopisu byly identifikovány podle partitury vydané Státním hudebním vydavatelstvím v Praze r. 1964, a to takto: 1) str. 223, soprán t. 157–160; 2) str. 277, violoncello/kontrabas t. 682; 3) str. 281–282, smyčcové nástroje t. 95–98.

Richardu v. Pergerovi
12/10 97

Velevážený pane!

Přijměte, prosím, můj vřelý dík za Vaše přátelské řádky a také za mnohou náma-
hu a starosti, jež Vám *Ludmila* způsobila a ještě způsobí, protože umím ocenit a vá-
žit si toho, co znamená příprava takového díla. Před deseti lety jsem to sám v Anglii
(Leeds) zakusil, i když také tam byl výborný sbor a orchestr a já musel dělat jen posled-
ní zkoušky, přesto mě to velmi namáhalo a rozčilovalo, takže jsem byl rád, když bylo
po provedení.

Tedy ještě jednou můj nejsrdečnější dík! Jedná-li se o krácení, resp. vypuštění
jednotlivých kusů, pokud se mě týká, nechávám na Vás, co uznáte za nejlepší. Omezit
trvání na dvě hodiny je každopádně vhodné, to uděláme taky zde v Praze při provedení
v listopadu. Zkrátil jsem to tak radikálně, že odpadlo sto stran klavírního výtahu.

Nyní bych Vás chtěl ale přece jen o něco poprosit. Jedná se o vynechání a krácení
některých čísel, kdy se může snadno na to nebo ono zapomenout. Často a dlouho jsem
na to myslel a vždýcky jsem došel k výsledkům, které mě později neuspokojovaly. Tepr-
ve teď jsem se pokusil o nové krácení. Dovoluji si navrhnout následující škrtý (celých
kusů):

I.díl

Může celý pryč, č. 5. sbor pryč!

a bude mi to velmi milé! Číslo 9. – pryč!

Číslo 2. se může převzít ze shodného tenorového partu Bořivoje.

V čísle 7. prosím první takt-orchestr vi

pak začít od písmena C až do konce.

Číslo 10 – pryč (ad libitum)

Velký škrt v č. 11. – sbor

Č. 13 H dur sbor 5 taktů po začátku zůstane vi

pak skok až k =de, 5. takt po písmenu F

[notový příklad č. 1]

Č. 16. po A 9. takt vi na posledních

6 taktů. Č. 17. od začátku až ke 3. taktu před

E [notový příklad č. 2] vi [až k] =de 7. takt před koncem

[notový příklad č. 3]

a nyní dál až do konce!

Ve II. dílu, prosím vynechat č. 21., 22. 24. tedy prosím neškrtat. Sbor lovců – 25., duet
ve III. a první číslo mohou se vynechat, jak mi píšete. Ale v posledním sboru jsem udě-
lal ještě velké vi[de]: to Vám budu moci říci příště. Velmi Vás žádám, abyste mi laskavě
řekl, která čísla jste v I., II. dílu vynechal. Se třetím jsem, až na závěr, srozuměn.

Tedy ještě jednou můj největší dík a bude-li to jen možné, přijedu k provedení.

S výrazem [hluboké] úcty

Váš nejoddanější

Antonín Dvořák

(Přeložila Jarmila Tauerová)

An Richard v. Berger
12/10 97

Sehr geehrter Herr!

Lesen vom mir den besten Dank für
Ihre freundlichen Zeilen entgegenzunehmen,
so wie auch für so vielen Mühen
und Sorgen die Ihnen Ludmila
brachte und noch bringen wird.
Denn ich weiß es zu schätzen und
würdigen, was so ein Werk
zu schaffen giebt. Vor zehn Jahren
habe ich es selbst in England (Leeds)
erfahren, obzwar da auch ein
ausgezeichneter Chor und
Orchester war, und nur zu den
letzten Proben ich machen mußte,
hat es mich sehr angestrengt und
aufgeregt so daß ich froh war
als die Aufführung vorbei war.

E. P. 3/2006

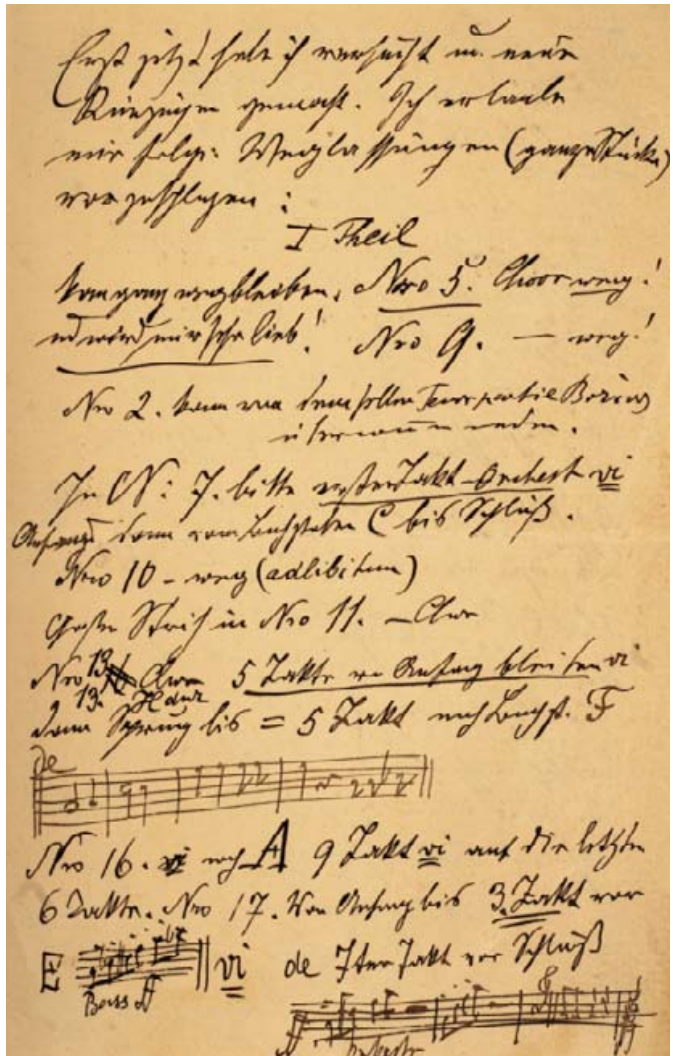
An Richard v. Berger
12/10 97
Sehr geehrter Herr!

Bitte vom mir den besten Dank für
Ihre freundliche Zeilen entgegenzunehmen,
so wie auch für so vielen Mühen
und Sorgen die Ihnen Ludmila
brachte und noch bringen wird.
Denn ich weiß es zu schätzen und
würdigen, was so ein Werk
zu schaffen giebt. Vor zehn Jahren
habe ich es selbst in England (Leeds)
erfahren, obzwar da auch ein
ausgezeichneter Chor und
Orchester war, und nur zu den
letzten Proben ich machen mußte,
hat es mich sehr angestrengt und
aufgeregt so daß ich froh war
als die Aufführung vorbei war.

Also nochmals meinen herzlichsten Dank!
Was nun die Kürzungen resp.
Weglassung einzelner Stellen
anbelangt überlasse ich Ihnen
wie Sie es am besten gut finden.
Die Dauer auf 2 Stunden zu
beschränken ist jedenfalls rathsam
das werden auch wir hier in Prag
im November bei der Aufführung
befolgen. Ich habe Kürzungen
gemacht, und zwar so radicale
daß 100 Seiten des Clavier-
auszuges wegbleiben.
Nun möchte ich Sie also doch um Etwas
bitten. Es handelt sich um Weglassung
und Kürzung einiger Nr, und kann
man zu leicht dieß oder jenes vergessen.
Ich habe oft und lang danach gedacht
und immer kam ich zu den Resultaten
die mich später nicht befriedigten.

Also nochmals meinen herzlichsten Dank!
Was nun die Kürzungen resp.
Weglassung einzelner Stü(c)ke
anbelangt überlasse ich Ihnen
wie Sie(?) es am besten gut finden.
Die Dauer auf 2 Stunden zu
beschränken ist jedenfalls rathsam
das werden auch wir hier in Prag
im November bei der Aufführung
befolgen. Ich habe Kürzungen
gemacht, und zwar so radicale,
daß 100 Seiten des Clavier-
auszuges wegbleiben.
Nun möchte ich Sie also doch um Etwas
bitten. Es handelt sich um Weglassung
und Kürzung einiger Nr, und kann
man zu leicht dieß oder jenes vergessen.
Ich habe oft und lang danach gedacht
und immer kam ich zu den (den?) Resultaten
die mich später nicht befriedigten.

Erst jetzt habe ich versucht und neue Kürzungen gemacht. Ich erlaube mir folgende: Weglassungen (ganze Stücke) vorzuschlagen:

I Theil

Kann ganz wegbleiben, Nro 5. Chorr weg!
und wird mir sehr lieb! Nro 9. - weg!

Nro 2. kann von dem selben Tenorpartie Bořivoj
übernommen we[r]den.

In N: 7. bitte erster Takt-Orchester vi
Anfangs dann vom Buchstaben C bis Schluß.

Nro 10 - weg (ad libitum)

Großer Strich in Nro 11. - Chor

Nro 13 16 Chor 5 Takte von Anfang bleiben vi

13. H dur

dann Sprung bis = 5 Takt nach Buchst. F

de

[notový příklad č. 1]

Nro 16. vi nach A 9 Takt vi auf die letzten

6 Takte. Nro 17. Von Anfang bis 3. Takt vor

E [notový příklad č. 2] vi de 7ter Takt vor Schluß

[notový příklad č. 3]

Ich mich weiter bis zum Schluß!
 Im 2. Theil bitte ^{wegzulassen}. Nro 21.
22. 24. bitte aber nicht zu streichen.
 Jägerchor 25. das Duett im III.
 und Nr erster N: können wegbleiben
 wie Sie mir schreiben.
 Aber im letzten Chor, habe ich
 noch ein großes vi gemacht:
 das ich Ihnen nächstens sagen kann.
 Ich bitte Sie sehr darum, mir gefälligst
 zu sagen, welche Nr im I, II
 Theil Sie gemacht haben.
 Mit dem dritten bin ich, bis auf den
 Schluß, einverstanden.
 Also nochmals mein besten Dank
 und wird es mir möglich sein, kom
 ich zur Aufführung.
 Mit dem Ausdruck aus[...]
 Ihre Hochachtung
 Antonin Dvořák

und nu[n] weiter bis zum Schluß!
 Im 2. Theil bitte! Wegzulassen. Nro 21.
 22. 24. bitte also nicht zu streichen.
 Jägerchor 25. das Duett im III.
 und Nr erster N: können wegbleiben
 wie Sie mir schreiben.
 Aber im letzten Chor, habe ich
 n[o]ch ein großes vi gemacht:
 das ich Ihnen nächstens sagen kann.
 Ich bitte Sie sehr darum, mir gefälligst
 zu sagen, welche Nr im I, II
 Theil Sie gemacht weggelassen haben.
 Mit dem dritten bin ich, bis auf den
 Schluß, einverstanden.
 Also nochmals mein besten Dank,
 und wird es mir möglich sein, kom
 ich zur Aufführung.
 Mit dem Ausdruck aus[...]
 je Hochachtung
 Ihr ergebe[n]ster
 Antonin Dvořák

An Unknown Letter from Antonín Dvořák to Richard von Perger

JARMILA TAUEROVÁ

At an auction of autograph manuscripts held on 22 March 2006 by the antiquarian dealer J.A. Stargardt in Berlin, the National Museum - Czech Museum of Music with financial support from the Ministry of Culture of the Czech Republic purchased a letter written by Antonín Dvořák in Prague on 12 October 1897¹ to the Austrian conductor Richard von Perger, artistic director of the Gesellschaft der Musikfreunde (Society of Friends of Music) in Vienna.² This previously-unknown letter, which constitutes the only known documentation of direct contact between Dvořák and Perger, concerns preparations for the first performance in Vienna of Dvořák's oratorio *Svatá Ludmila* (St. Ludmila), Op. 71, which took place on 14 November 1897 (sung in German); it also provides information on cuts Dvořák himself made in the work for its performance in Prague two weeks later.³

Dvořák's letter is his reply to a missing letter from Perger, who had contacted him concerning cuts he was considering in the work. From Dvořák's response we can infer that, besides providing information on preparations for the Vienna premiere, Perger had asked the composer's permission to delete some numbers.

In his answer of 12 October 1897 Dvořák thanks Perger for his efforts and for the care he was taking with preparations for the performance. In principle he gives Perger a free hand in the matter of cuts, and he agrees with his intent to reduce the oratorio's total duration to two hours. The conductor's proposed shortening of the work by roughly an hour was in accord with Dvořák's own plan for the upcoming Prague performance: as he also writes in the letter, after long deliberations and unsatisfactory experiments he himself had decided to shorten the piano-vocal score for this occasion by a hundred

1) Manuscript in ink, in German cursive script, one folded folio measuring 173 x 110mm, four pages with writing, Acquisition No. NM-ČMH-MAD 3/2006.

2) Richard von Perger (1853-1911), a native of Vienna and pupil of Johannes Brahms, was active not only as a conductor but also as a teacher and a composer; his compositional output includes a *Piano Concerto in C minor*, several chamber compositions, and two stage works. For five years starting in 1890 he was director of the conservatory in Rotterdam; he became artistic director of the Gesellschaft der Musikfreunde after returning to Vienna. From 1895 to 1900 his position there carried responsibility for all subscription concerts, including choice of their programs and soloists engaged. After his death his papers were dispersed, and they are now in various locations. See also HOY (née Perger), Brigitte: *Richard von Perger (1853-1911). Ein Leben für die Musik. Im Schatten von Johannes Brahms.* (dissertation), Vienna: Geisteswissenschaftliche Fakultät der Universität Wien, October 1997.

3) After the death of Brahms in April 1897 the Gesellschaft der Musikfreunde focused mainly on performing large sacred works. The presentation of *Svatá Ludmila* opened the 1897-98 season. Prague then heard this work on 28 November for the first time in a decade. The single performance in Prague on this occasion, given by the Auxiliary Society of Members of the Chorus and Orchestra of the National Theatre, was conducted by Moric Anger with Dvořák in attendance.

pages, which is to say by almost a third.⁴

There follows a list of particular cuts of individual numbers in Parts I and II of the oratorio, with some details clarified by musical examples.⁵ This part of the letter, by contrast with the previous two pages, is in the nature of dry technical instructions which can be fully understood only with the score in hand. Dvořák here not only describes cuts but also mentions numbers that by contrast should be retained: 'do not cut' (Part II, Nos. 22, 24). Although the letter is formulated very politely by a composer who was by now world renowned—('I take the liberty of suggesting')—it makes it clear that Dvořák cared about what form the work would take. He allows as a matter of course three specific cuts Perger has proposed, one of them from Part II (No. 25) and two from Part III (Nos. 36 and 38). But he asks to be further informed regarding numbers to be deleted from Parts I and II that Perger had evidently not specified in his letter. Apparently Dvořák intended to leave Part III intact except for a large cut in the closing chorus; he writes that he is in agreement regarding Part III up to the ending section. He promises to specify this cut in another letter—however, no further correspondence between Dvořák and Perger is known.

At the end of his letter Dvořák promises Perger that he will attend the Vienna performance if possible, and he was indeed present. The oratorio was received with great ovations and the composer called out by the enthusiastic audience after each of its three parts. Two articles were published by Viennese critics. In an extensive feuilleton published three days after the concert, Eduard Hanslick wrote not only about the performance but also about the merits and the problematic aspects of the composition, including the need for cuts and the place of this work in oratorio literature.⁶ The necessity of and reasons for shortening were pointed out and further analyzed by Robert Hirschfeld in an article

4) DVOŘÁK, Antonín: *Svatá Ludmila op. 71*, piano-vocal score, 1st ed., London: Novello, Ewer and Co., 1887 (no plate number given), 325 pp. The copy in which Dvořák made these major cuts has apparently not survived. The copy held by the Antonín Dvořák Museum under Inventory No. S 226/964 does not come from the composer's possessions. Seven copies of this first edition of the piano-vocal score are deposited in the Archive of the National Theatre, but none of them seems to show cuts and annotations corresponding to those in the Prague performance in November 1897. Also deposited there is one copy of the first edition of the full score; it contains several layers of cuts and various annotations, but without a detailed analysis thereof one can draw no conclusions regarding changes made in the work for various performances. The piano-vocal score mentioned by Dvořák in his letter is also not found among the printed musical materials held by the family in Dvořák's summer home in Vysoká; see NIUBÓ, Marc, *Orientální soupis knižních a notových materiálů v horním pokoji ve vile "Rusalce" na Vysoké u Příbramě* (A Draft List of Books and Items of Musical Notation in the Upstairs Room in the 'Villa Rusalca' in Vysoká near Příbram), unpublished, Prague, 2004, held by the Dvořák Museum as ČMH-MAD K 3563/08.

5) Dvořák had cut the choruses No. 5 ('Tříhlav, který patří trojí tváří') and No. 9 ('Vždy bozi s námi jsou') from Part I already in the summer of 1895. See ŠOUREK, Otakar: *Život a dílo Antonína Dvořáka* (The Life and Work of Antonín Dvořák), 4 volumes, 3rd ed. (Vols. 1 and 2) and 2nd ed. (Vols. 3 and 4), Prague: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění (State Publishing House for Fine Literature, Music, and Art), 1954-57. Here Vol. 2, p. 256. Dvořák wrote that he had 'substantially shortened' *Ludmila* in a letter of 2 September 1895 to Alois Göbl from Vysoká; see *Antonín Dvořák: Correspondence and Documents* (hereafter *ADCD*), ed. Milan Kuna et al., 10 vols., Prague: Editio Supraphon, 1987-2004, here in Vol. 3, p. 417.

6) H[ANSLICK] Ed[ward], 'Feuilleton. Die Heilige Ludmila', *Neue Freie Presse*, Morgenblatt, Nr. 11938, Wien, Mittwoch, 17 Nov. 1897, pp. 1-3. Hanslick saw as being debatable not only the work's length. In his opinion there were problems primarily in the story, and consequently in the overall conception and dramatic structure of the oratorio. Hanslick's judgement 'Zu viel für Wien!' (Too much for Vienna) can be misunderstood out of context: it pertains to the oratorio in its full length—which he gives (without mentioning his source) as three and a half to four hours!

that also recorded the approximate length of the concert—about two and a half hours. He too, besides his evaluation, mentioned the development of the oratorio as a genre and related issues. He saw the justification for shortening in the difference between listeners of his time and those during the Baroque period:

We no longer have quite the naivete of the older ones, and want to know everything too quickly, all at once. And so it is shortened, and this increases the effect.⁷

The Czech press also reported on the performance in Vienna, but saw the situation somewhat differently:

The composer shortened his work for Vienna, because the ‘art-loving’ public there lacks the patience to listen to a composition lasting several hours, especially at noon.⁸

Actually, judging by Dvořák’s own report on the length of the world premiere, i.e. three and a half hours including an intermission,⁹ we cannot rule out the possibility that Perger’s cuts in Vienna were less drastic than Dvořák’s own in Prague. This is suggested not only by Dvořák’s consent to Perger’s proposal to reduce the work to two hours, but also by his own reported shortening of the piano-vocal score by a hundred pages. Not all of Dvořák’s cuts are known.¹⁰

Dvořák began the process of seeking the optimal form for *St. Ludmila* early on, shortly after its world premiere in Leeds, England on 15 October 1886, in association with the first performance in London two weeks later on 29 October.¹¹ Apparently he continued the process in connection with the first performance in the Czech lands, given on 25 February 1887 in the National Theatre in Prague. For the Czech premiere and the ensuing

7) HIRSCHFELD, Robert Dr., ‘Die heilige Ludmila’, *Neue Musikalische Presse*, Nr. 47, 21 Nov. 1897, p. 2. The German original: ‘Wir besitzen eben die Naiwität der Alten nicht mehr und wollen auf einem Sitz zu schnell Wissende werden. Darum also wird gekürzt, und das erhöht die Wirkung.’ Hirschfeld specified the length of the performance as follows: ‘Dem Werke wurde aber eine Stunde seiner Länge genommen’ (But the work was shortened by an hour).

8) *Dalibor* XX, Nos. 3-5 (27 Nov. 1897), p. 34, in the column ‘Různé zprávy’ (Miscellaneous Reports). One wonders whether the writer knew the reviews in the Vienna press. His interpretation sounds like a sarcastic rebuke of the Viennese audience, for whose sake the composer had to shorten the work. But it would probably have been possible to determine the actual situation. Likewise unjustified is the writer’s remark on the timing of the concert: concerts at noon on Sunday were nothing unusual during this period.

9) The premiere, in Leeds, England on 15 October 1886, lasted three and a half hours including an intermission according to Dvořák’s testimony in three letters—to V.J. Novotný on the day of the premiere and to Antonín Rus and Josef Zubatý three days later. See *ADCD*, Vol. 2, pp. 184, 186, and 188. If we estimate the length of the intermission as twenty to thirty minutes and subtract additional minutes for applause between the parts of the oratorio and at the end, as well as possible short breaks between numbers, the net length of the oratorio was apparently less than three hours already in the case of the premiere.

10) See note 4.

11) Despite initial enthusiasm, the British reviews later tended to adopt a negative attitude toward the libretto, its translation, and the oratorio’s length. Dvořák mentioned the need for shortening already in his letter to Josef Zubatý of 18 October—see *ADCD* Vol. 2, p. 188. For details on British critical response and the shortening of the work see SLAVÍKOVÁ, Jitka, *Dvořák a Anglie aneb Země, které mnoho dlužím* (Dvořák and England, or A Land to Which I Owe A Lot), Prague-Litomyšl: Paseka, 1994, pp. 113ff. Slavíková reports, without giving a source, that after cuts the London performance lasted two hours and twenty minutes not counting the intermission.

five reprises the oratorio was performed in a shortened version that lasted about two and a half hours.¹² The cuts affected mainly choruses in Part I and Part II; based on reviews Dvořák restored some of them—but made others, further shortening Part I.¹³

Performances of *Svatá Ludmila* under Dvořák's baton in Olomouc on 18 and 19 April 1896 may have constituted another stage in cuts to the work.¹⁴ The composer had undertaken a substantial shortening of the oratorio already in the summer of 1895 in Vysoká, as he informed his friend Alois Göbl.¹⁵ This was inspired by a performance of Liszt's oratorio *St. Elizabeth* in May that year in the National Theatre and Dvořák's idea that *Ludmila* might be given in a staged presentation.¹⁶

Confirmation that the oratorio was substantially shortened in its Prague performance on 28 November 1897 comes from the emotional reaction of Karel Knittl:

It is a shame that this large work, overflowing with a wealth of musical beauties and a fine style, could not be performed in its entirety and that it was necessary to make cuts, which harmed many a precious number considerably. The choral numbers fared worst in this respect [...] Let us say that it would be better to perform one part of such a work whole than only a modest portion of each part.¹⁷

Dvořák's cuts to the oratorio given in his letter to Perger are reported in detail—but not always quite accurately—in the modern edition of the full score from 1964, in the middle column of 'Supplemento III'.¹⁸ The authors of the editorial report on this addendum, František Bartoš and Antonín Čubr, state in their list of sources that they had available a photocopy of Dvořák's letter to Perger from the holdings of Antonín Dvořák Museum.¹⁹ However, the museum has had no such photocopy for many years, as evidenced by both of the inventories of the Antonín Dvořák Collection from the mid-1980s—which do report some other important copies of musical and non-musical manuscripts.²⁰ Otakar Šourek was evidently not familiar with the letter's content: in his monograph on Dvořák he states

12) ŠOUREK, op. cit., Vol. 2, 3rd ed., p. 255. Four performances were conducted by the composer and the remaining two by Moric Anger.

13) Ibid.

14) There is no record of new changes having been made to the work for the earlier performances in Olomouc on 21 and 22 April 1888, nor for those in Kroměříž on 25 and 26 April 1891. All these performances were conducted by Dvořák.

15) ADCD, Vol. 3, p. 417.

16) The anticipated staged presentation of *St. Ludmila* was not given until 30 October 1901. Dramaturgical adaptations were carried out by V.J. Novotný, and Dvořák composed several new measures of music needed for the purpose on 11 August 1901 in Vysoká. Through 1904 the oratorio was presented on stage a total of seven times, designated as a sacred opera.

17) KNITTL, Karel, 'Dvořákovo oratorium Svatá Ludmila' (Dvořák's Oratorio *St. Ludmila*), *Dalibor* XX, Nos. 6-7 (11 Dec. 1897), pp. 43-44.

18) DVORÁK, Antonín, *Svatá Ludmila op. 71*, Critical Edition According to the Composer's Manuscript, Prague: Státní hudební vydavatelství, n. p. (State Musical Publishing House, national enterprise), 1964, pp. 712-13.

19) Ibid., p. 756.

20) ČECHOVÁ, Olga - FOJTÍKOVÁ, Jana, *Antonín Dvořák (inventář fondu S 76)* (Inventory of the Collection S 76), Prague: Národní muzeum - Muzeum české hudby (National Museum - Museum of Czech Music), 1981, 250 pp. SLAVÍKOVÁ, Jitka - VANIŠOVÁ, Dagmar, *Antonín Dvořák (inventář fondu S 226)*, Prague: Národní muzeum - Muzeum české hudby, 1986, 195 pp.

that *Svatá Ludmila* sounded in Vienna and Prague in the same version, as shortened by Dvořák and criticized by Karel Knittl.²¹

The newly-acquired original of Dvořák's previously-unknown letter to Perger of 12 October 1897 allows us to describe the situation more precisely. In Vienna the work sounded with cuts made by Perger, who partially adopted those proposed by the composer; the version given in Prague was not quite the same. While the letter informs us about Perger's cuts only partially, it records most of Dvořák's with relatively great precision. It may be that the Prague performance of *Svatá Ludmila* in the Rudolfinum on 28 November 1897 represented Dvořák's most radical shortening of this work.²²

The letter helps document changes made to *Svatá Ludmila* for various performances and is an important contribution for researchers concerned with the genesis, interpretation, and reception of Dvořák's music. It constitutes a valuable addition to the collections of the National Museum - Czech Museum of Music - Antonín Dvořák Museum.²³

The edition of the letter presented here is a diplomatic transcription thereof, respecting Dvořák's text as well as his dynamic handwriting; all editorial additions, changes, and comments (pertaining to poorly legible words, unclear passages, missing letters, numbering of pages, and references to the musical examples) are given in square brackets.

Antonín Dvořák: *Svatá Ludmila*

Program provedení ve Vídni 14. 11. 1897 /

Program from a performance in Vienna

on 14 November 1897

Gesellschaft der Musikfreunde Wien

21) ŠOUREK, op. cit., Vol. 4, 2nd ed., p. 38. Knittl, however, does not mention the possible identity of the two versions.

22) For the next concert performance, on 3 April 1904 under the baton of Oskar Nedbal, we have no evidence of any new changes made to the work by Dvořák. Since the end of the previous year he had been fully occupied with preparations for the premiere of his last opera, *Armida*. Illness prevented him from even attending the performance of *Ludmila*, which was again shortened.

23) For help in transcribing and translating the letter I thank PhDr. Milena Běličová and PhDr. Milan Pospíšil, CSc., and for valuable advice and comments PhDr. Jan Dehner. The illustrations come from the archive of the Gesellschaft der Musikfreunde and are published here with the kind consent of the institution. Thanks go also to the director of that archive Prof. Dr. Otto Biba, who provided me not only with these documents but also with a copy of part of the dissertation by Brigitte Hoy.